

Калюжна В.Г.

студентка,

*Полтавський національний педагогічний університет
імені В.Г. Короленка*

**ПОСТМОДЕРНІСТСЬКЕ БАЧЕННЯ СВІТУ ТА ЛЮДИНИ
В РОМАНАХ «РЕКРЕАЦІЇ» Ю. АНДРУХОВИЧА
ТА «ОСТАННІЙ СВІТ» К. РАНСМАЙРА**

Світовий літературний процес останніх десятиліть ХХ століття відзначається розмаїттям естетичних пошуків митців, появою нових художніх форм, напрямів. Визначальна роль у літературному житті названого періоду належить постмодернізму. Яскравими зразками постмодерністської прози є романи «Рекреації» Юрія Андруховича та «Останній світ» Крістофа Рансмайра.

Головними героями «Рекреацій», як і «Останнього світу», є «розквітаючі генії, поети, інтелектуали»: Хома Хомський, Юрко Немирич, Гриць Штундера та Ростислав Мартофляк. Події відбуваються у фантастичному містечку Чортополі, цій «духовній Мецці» [1, с. 149], куди, подібно до Котти, «з нудьги, з відчуття бути нікому не потрібним» [1, с. 148] на «дивовижне Свято Воскресаючого Духу (так принаймні зазначається в телеграмі за підписом «Оргкомітет»)» [1, с. 148] прибувають із різних місць уже названі персонажі. Та якщо сімнадцятиденна подорож для головного героя «Останнього світу» була тяжкою і виснажливою, то для Хомського, Немирича, Мартофляка і Штундери багатоденна поїздка автомобілем, поїздом, автобусом була сповнена різних пригод.

У Чортополі поетам, як і персонажеві роману Рансмайра, відкривається вражаюча картина міста: «цей морок, цей мотлох, це жабуриння у водогроях ці сміттєзвалища на схилах, темні, мертві вулиці і площі, глухі подвір'я...» [1, с. 183]. Чоловіки приїхали на Свято Воскресаючого Духу не просто розважатись, а й читати вірші на вечорі поезії, до якого в романі так справа і не доходить. Цей захід, десятий пункт серед інших парадоксально-абсурдних заходів Свята, типу «величавого мітингу протесту» чи «сакрального бенкету», чи «конкурсу анекдотів» [1, с. 158], вартий інших подій свята: його проведення планується не де-небудь, а на стадіоні «Трудові резерви». Це повне безглуздя, невже можна таку інтимну, елітарну та серйозну річ, як вечір справжньої поезії проводити на стадіоні, адже вірші – це не гасла на мітингу й не ораторські промови. Все побачене і почуте в Чортополі приводить Ростислава Мартофляка до висновку: «Ми просто безглузді

істоти, які нічого не розуміють і розуміти не хочуть у цьому дурнуватоному світі» [1, с. 166].

Найяскравіший момент, що ілюструє абсурдність буття, це, звичайно, як і в романі Рансмайра, опис карнавальних дійств. Шедевром є довжелезний список учасників процесії перебиранців: «То були Ангели Божі, Цигани, Маври, Козаки, Ведмеді, Чорти, Пророки...» [1, с. 175]. Список продовжується майже на сто сорок позицій. Подібно до Рансмайра, український письменник вводить у текст вічний образ античного митця Орфея, який, як і в «Останньому світі», плівся в кінці цієї дивовижної процесії разом з іншими «Лірниками».

Хаос, безглуздя ось те, що оточує головних героїв, а серед карнавалу фальшивих масок важко не загубитися. Андрухович пише: «Світ допускає тебе, розгортає свої принади – а тоді, тоді починає все відбирати, поступово, зі знанням справи» [1, с. 186]. Щоб показати причетність, безвихідність своїх героїв, автор вводить такий важливий постмодерністський образ-метафору, як лабіринт. Наприклад, намагаючись пізнати всі принади Чортополя, Немирич і Хомський довго бродили «лабіринтом міста» [1, с. 197]. Читаємо у Рансмайра: «Котта вже п'ять годин піднімався в гори... він дуже збився з дороги: від останнього Назонового притулку його відділяв цілий лабіринт розколин, западин та зводів. І Котта ввійшов до цього лабіринту» [10, с. 130]. Та й уся подорож персонажів Рансмайра і Андруховича була суцільним лабіринтом.

Основні події, змальовані в романі «Останній світ» Рансмайра, відбуваються у місті Томах, розташованому на околиці володінь Римської імперії. Саме сюди дістається зі столиці поет Котта. Картина, що відкривається мандрівнику, була вражаючою: «З дев'яноста міських будинків уже тоді багато які стояли порожні, вони занепадали і зникали під великими рослинами та мохом. Цілі квартали, здавалось, помалу знов оберталися в узбережні гори» [10, с. 56].

У Томах були залізні двері, віконниці, огорожі. Від постійного вітру, постійних стихій місто мало колір іржі. Жінки «рано старіли й завжди були одягнені в чорне» [10, с. 6], чоловіки – брудні і виснажені. Саме місто постає глухим, старим і безнадійним. Томи, за Рансмайром, – світ у мініатюрі, його модель. Це край світу, його кінець. Люди живуть «на краю світу» в неймовірно жорстоких умовах, де зима триває два роки. «Залізо висмоктало в них життя» [10, с. 9], вони стали байдужими до всього і всіх. Єдине, що розважало цих «змучених холодом, злиднями і важкою працею» [10, с. 7] людей, – це щорічні карнавали та кінофільми, які раз на рік привозив і показував кіномеханік Кипарис, що приїздив зі своїм фургоном із майбутнього. Він показував фільми – на міфологічні сюжети Назонових «Метаморфоз» – просто неба на стіні Тереевої

різниці або на стіні церкви, «неф якої прикрашали вологі вінки з паперових квіток, укриті пліснявою картини, якісь вивихнені, немовби в старих муках застигли лики святих та залізна постать Спасителя» [10, с. 15].

Котта приїхав у цей забутий богами куток з метою відшукати книгу, про яку говорив весь цивілізований світ, – «Метаморфози» Назона. Та, як зізнався сам герой, «...на цю подорож, як і на все, що він досі робив, його штовхнула просто нудьга...» [10, с. 84]. Спочатку на поета ніхто не звернув уваги, адже в Томах «святкували кінець дворічної зими» [10, с. 6]. Та одного разу, повертаючись із Трахіли, Котта хотів непомітно пройти мимо карнавальної процесії і швидше дібратися до оселі, яку наймав. Але несподівано «попався в руки ватаги п'яних гуляк, прибраних у шкури з бичачими рогами: личини обступили його звідусіль, зтягли його у свою гущу» [10, с. 52]. Поет зрозумів, що залізне місто, де він скільки днів розшукував Назона, де марно намагався заговорити з небалакучими, замкненими людьми, «це місто нарешті таки взялося за нього» [10, с. 52]. А через деякий час герой цілком пристосувався до життя в Томах і тепер «навіть чи й відрізнявся від решти мешканців» [10, с. 126]. Залізне місто наклало на героя своє тавро. На думку теоретиків постмодернізму, доступ до «фрагментарної істини» забезпечений лише божевільній людині. Герой Рансмайра є цьому підтвердженням. Постійні блукання Котти викликали однозначні думки у жителів Томів: «Божевільний, та й годі» [10, с. 160] Важко було пізнати у цьому чоловікові, який «бурмотів щось сам собі під ніс, нічого довкола не помічаючи, на шиї – якесь плетиво зі шворок, ганчірок та берізки, що волочилося за ним, наче хвосту паперових зміїв» [10, с. 163], колишнього красивого, сильного римлянина. Реалії навколишнього життя для героя зникають. Він бачить зовсім іншу картину: «Різників будинок тепер був усього лиш порослою мохом скелею, де згряя ворон чистила дзьоби; вулиці являли собою ущелини в розквітлих колючих заростях, а мешканці тих вулиць пооберталися в каміння, птахів, вовків та в порожнє відлуння» [10, с. 163]. Невтішна картина. Втім, іншою вона і не могла бути у цьому хаотичному, абсурдному світі. Автор підкреслює: люди опинилися віч-на-віч із своїм буттям, їхнє життя позбавлене змісту і мети. Безглуздість існування призводить жителів Томів до повної деградації. А вихід із цього абсурду – у назві твору – цей світ має бути останнім.

Отже, світ, який постає перед читачем у романах «Останній світ» Рансмайра та «Рекреації» Андруховича, вражає своєю безглуздістю, безпросвітністю існування персонажів, які його населяють. З точки зору нормальної логіки він деформований, абсурдний. І жодні зусилля не

спроможні виправити існуючий стан речей. Втім, ніхто таких зусиль і не докладає, навіть і не намагається це робити.

Герої в романах постають як особистості, що загубилися у повсякденному бутті, втратили зв'язок із всесвітом, гостро переживають власну відчуженість і втрату духовних орієнтирів. Вони не відають, куди йти, у що вірити, навіть про що думати і що відчувати, оскільки їх думки і почуття здеформовані під впливом трагічної дійсності.

Список використаних джерел:

1. Андрухович Ю. «Рекреації» // В кн.: Юрій Андрухович, Олександр Ірванець, Віктор Неборак. Бу–Ба–Бу. Вибрані твори. – Львів, 2007. – С. 148-218.
2. Баліна К. Постмодерністська естетика творчості Ю. Андруховича / К. Баліна // Українська література в загальноосвітній школі. – 2007. – № 9. – С. 40-41.
3. Бігун Б. «Останній світ» К. Рансмайра: звільнення від тексту чи непозбутність тексту? / Б. Бігун // Зарубіжна література – 2000. – № 29-32. – С. 24-30.
4. Галич А. Асоціонічний світ романів Юрія Андруховича початку ХХІ століття / А. Галич // Слово і час. – 2008. – № 8. – С. 48-54.
5. Данильчук О. Юрій Андрухович – форпост українського постмодернізму / О. Данильчук // Вивчаємо українську мову та літературу. – 2005. – № 1.– С. 14-16
6. Затонський Д. Роман К. Рансмайра «Останній світ» у дзеркалі літературознавства / Д. Затонський // Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. – 2002. – № 5-6. – С. 103-105.
7. Кіяновська М. Мотиви кінця культури, смерті та Апокаліпсису в романі Ю. Андруховича «Рекреації» [Текст] / М. Кіяновська // Молода нація : альманах / упоряд. М. Розумний, О. Проценко. – К., 1999. – Вип. 12. – С. 217-229.
8. Назарець В. Матеріали до вивчення постмодерністських романів К. Рансмайра та П. Зюськінда / В. Назарець, Є. Васильєв // Всесвітня література та культура в навчальних Україні. – 2008. – № 2. – С. 23-26.
9. Ненько І. Відображаючи життя як хаос. Про зумовленість ідейного змісту та поетики роману К. Рансмайра «Останній світ» постмодерністською позицією його автора / І. Ненько // Всесвітня література в навчальних закладах України. – 2002. – № 5-6. – С.109-110.
10. Рансмайр К. «Останній світ» / К. Рансмайр [пер. з нім. О. Логвиненка]. – Київ: Основи, 1994. – 206 с.
11. Шкловська О. Спроба почути роман К. Рансмайра «Останній світ». Урок-дослідження з елементами філологічного аналізу твору. 11 клас / О. Шкловська // Зарубіжна література в школах України (Київ). – 2010. – № 4. – С. 22-26.